

14/102998
(039)

Янка Купала.

АДВЕЧНАЯ

 ПЕСЬНЯ

у XII праявах.

Пецярбург. — 1910.

Нацыянальная
бібліятэка
Беларусі

ба

П Р А Я В Ы:

I. Хрэсьбіны	VII. Касьба і жніво
II. На службе	VIII. Восень
III. Вяселье	IX. Сьвята
IV. Весна	X. Зіма
V. За сахою	XI. Хаутуры
VI. Лета	XII. На магілкахъ

I.

Хрэсьбіны.

Вясковая убогая хата. Ноч. Усе сьпяць. У васінавых начоўках
аберчанае зрэбнымі пялёнкамі ляжыць дзіцянё. Над ім зьяўля-
юцца цені і пяюць.

Жыцьцё.

Ўсесільнай рукою твареньня
Даю яму права істненьня,
На ўласнасць вадy і зямлю,
Душу яму такжэ даю.

Пад ўладай сваёй будзе меці
Як ёсць усё чыста на сьвеці;
Ён будзе ўсіх чыста дужэй,
Ён будзе ўсіх чыста мудрэй.

І рэкі, і доли, і горы
Яго будуць слухаць с пакорай;
Там высушэ, там правядзе,
Там зрые, а там узьнясе.

Лясы ён абярне на поле,
Ўсялякіе ўстроиць будоўлі:
Сьвятыні пад неба зірнуць,
Цямніцы пабелай бліснуць.

Такъ будзе ён царам прыроды,
Сам найдасканалышага роду,
І будзе цар гэты павек
Названьне насіць — чэлавек.

Доля.

Яму буду я напеваці
Аб радасьці, славе, багацьці,
Дзе шчасьця палае прасьвет,
Як самага сонейка цвет.
Ён, чуючы гэтыя песьні,
Не раз загалосе балесьне,
І страшнай азвецца кляцьбой,
Бязсільны жыць вечна са мной.
І стане ганяцца за мною
Ён думкамі, сэрцам, душою,—
Я, песьню прапесёшы, ўцяку
Ці ў поле, ці ў лес, ці ў раку.
І будзе так жыць і маліцца,
Сваёю неўдачай хваліцца
Стварэньне Жыцьця—чэлавек,
Аж ляжэ ў зямельку на век.

Беда.

Во!—тутка маё панаваньне!
Са мной ён і ляжэ, і ўстане.
Весна, лета, восень, зіма—
Я з ім, як царыца сама.
Напрасна мяне будзе гнаці,
З ім буду за хатай, у хаці,
І так ён зжывецца са мной,
Што стану яго я душой.
На плечы ўзвалю горб вялікі,
Абую ў лазовыя лыкі,
Як ночай хай блудзе па дню,—
Прасьветласць я выдзеру ўсю.

Голад і Холад (разам).

Мы будзем хадзіць за ім парай,
Наводзіць балесьці і хмары,
Душой і хацінай трасьці,
Адвечныя казкі плясьці.

Хай чуе і сілен, і молад,
Як страшэн, і голад і холад,
І рыне ў магільны пясок
Праз стужу, праз хлеба кусок.

Хор.

Гэй, спраўма над ім тут хрысьціны
Сьлязы і крыві церушынай!
Хай будзе ні мал, ні вялік,
Ніхай носе імя: Мужык.

Дзіцянё заплакало; цені разьбегаюцца і нікнуць.

II.

На службе.

Дворны папар, лагі. Недалёка лес. Дзень хмурны; слата. Пасецца скаціна; каля яе снуе маленькі пастушок. Апратка у яго паабрываная. Босы. У ззябнутых руках трымае бяроставую трубу. З лесу дарогай паказываецца кабёціна, — яго матка.

Пастушок.

Ў сваёй хатцэ і пры матцэ
Жыў ня жыў,
Беда выпхнула бадзяцца,
У сьвет набрыў.

Кожын гоне, папіхае,
Свой, ня свой.
Ой ты, служба, ой благая,
Божэ мой!
Ой ты доля пустасейна!
Рад не рад;
Далі кут, і той ня пэўна—
Да Каляд.
Нясуць хлеба, ці да хлеба,
І глядзяць:
Ведай, есці шмат ня трэба...
Ўзяць?... не ўзяць?
Воўк, ваўчыха за гарою
Завядзе,
Ні прыстаньня, ні спакою
Ой нідзе!

Матка (падходзячы).

Што ня весел так, сынулька,
Мой жэ ты?
Табе кланяўся татулька
І браты.
Гавары-ж ты мне, мой мілы,
Родны мой,
Як там служба, як там сілы,
Як з ядой?
Ці кусочэк калі ласы
Паднясуць?
Ці ня крыўдзюць калі часам?
Ці ня бьюць?
Калі-ж прыдзе тое сьвятка
З ласкай тэй,
Не разстанешся ты с хаткай,
Са сваей?

Пастушок.

Як у служкі сходзюць леты—
Ў пастуха,
Пытай, маці, птушкі гэтаі—
Канюха.
Запытайся гэтаі хмары—
Гэтых сьлёз,
Гэтаі кветкі на папары—
Гэтых лоз.
Гэтаі грушы сярод поля,
І балот:
Яны ўсе аб маеі доли
Вядуць шчот.

Матка.

Не хачу я их пытаці,
Мой сыноч,
Не пацешуць яны маці,
Сакалок.
Калыхала, гадавала,
Як магла,
А цяпер што дачэкала?
Што нашла?

Пастушок.

Не плач, маці, і ня злуйся
На жыцьцё,
Як я ў сілачку ўбяруся,
Змагу ўсё.

Вечарэе. Пастушок гоне скаціну дамоў. Маці пахліпываючы
ідзе у сьлед за ім.

III.

Вяселье.

Хата у маладога. Шмат народу. Стол повен гарэлкі і ўселякай яды. За сталом сідзяць на лавах: сват, свацьця, маладые, закосьнік, маршалак, дружкі і прыданые; усе вясёлые. Музыка гульня.

Сват.

Вот дзе, братцы, разгуляцца!
Вот пацешыцца калі!
Хоць бярыся, распраніся,
Ды у прысядкі валі!
Звонюць чаркі, трашчаць скваркі,
Лопат, гоман, сьмех і крык,
Во! сяло дзеходам ходзе,
Гора дзе забыў мужык!
Гасьцей поўна, усё роўна,
Як дзе сходка, ці кірмаш.
Ёсць Марыся, Дамініся,
Юрка, Саўка і Тамаш.
Як належэ, ў скрыпку рэжэ
Наш музы́ка, наш Аўлас;
За ім сьледам, як за дэдам,
Бьё у бубен Апанас.
Трыльля! трыльля! вось кадрыля,
Вось лявоніха ідзе,
Валюць проста, як бы з моста,
Як ніколі, як нідзе!..

Свацьця.

Вот забава! вот так слава
Маладому, маладой!

Усё ладам, і с парадам,
І пастаўлена парой.

Кругом шчыра, сала, сыраў—
Хоць ты сьліну палыкай,
Тоўста, густа хлеба лустаў—
А пірог! а каравай!

Дзеўкі с твары, як бы ў жары,
Як бы сонцэ касьнікі,
Ну, а малыцы—ліжы пальцы!
Вот яны! вот дзяцюкі!

Не нарокам, бокам-скокам,
Не гулялі так даўно.
Гоп-ля! сваце, паскакаці!
Ну вяселье! ну яно!

Малады.

Хто вясёлы, хоць і ў горы,
Таму слава, таму чэсьць!
Чым багата, рада хата,
Не жалеіце піць і есьць!

(Да маладой).

Ты, сястрыца, дось смуціцца
Уздыханьне ў кут пашлі,
Еш, лябёдка, запі водкай,
Душу песняй вяселі!
Кончым зараз гэты галас,
Гульня пойдзе за нішто;
Зажывём мы па сваёму,
Як ніколі, як ніхто.

Маладая.

Гуляй, мілы, колькі сілы!
Не ўважай нуды маеі:

Я паплачу, знамо, бачу
Чужу хату і людзей.

Чужа хатка, бацька, матка,
Сама тутка першы раз;
Ньюць грудзі, што-то будзе?
Што чэкае ў жыццё нас?

Хор.

Рэдкі сьмехі і пацехі,
Часты сьлёзы і беда!
Ё часіна, ё скрыпіна,—
Весьліся, грамада!

Сват вылазе з-за стала і сыпе лявоніху са свацый; за ім ма-
лады з маладой і ўся дружина.

IV.

Весна.

Раніца. Вясковая хата;выгляд непрытульны і убогі. Праз маленькае
ваконцэ прабіваецца бледнаваты блеск. Цемнавата. Мужык
сядзіць на палу зьвесіўшы ногі, курыць люльку і глыбока не-
шта думае. Уходзе Весна: на галаве ў яе с курасьлепу і пра-
лесак вянок, у руках разарваны ланцуг.

Весна (з рызыкай тоненькім голасам).

Ну, як дуж, мужычок?
К табе ў госьці іду.
На бок жыва, на бок!
І бяду, і нуду!

Пратры вочы са сну,
Марш к другому жыццю!
Строй саху, барану
І севалку сваю!

Ўжо прасохла ральля,
Ўжо рунее трава,
К сабе клічэ земля,
Ты ў яе галава.

Табе рэчкі бурляць,
Табе кветкі цвітуць,
Табе пушчы шумяць,
І зязюлі пяюць.

Ды і сонцэ, глядзі,
Гэтак сьвеце не зра.
Ну ідзі! ну ідзі!
Араць, сеяць пара!

Мужык (што хвіля ўздыхаючы).

Ўжо ўстаю, ўжо іду,
Ясна пані Весна,
Толькі вот ва бяду
Зерня к севу німа.

Трохі нешта было,
Што мне Восень дала,
Вось Зіму нанясло,
І ўсё чыста зьвела.

Апасьледні мяшок
К Калядам я змалоў,
Цяпер сьвіран і ток,
Як хто махалам зьмеў.

І сам сеяць я рад,
Ды, як бачыш, с Каляд
Усё выбраў да дна,
Ой Весна! ой Весна!

Весна.

Што мармочыш ты там?
Німа часу чэкаць,—
Табе раду я дам,
Як бяду ашукаць.

Асьмель трохі сябе,
Пыху с сэрца зьнімі,
І насеньне к сяўбе
З магазыну вазьмі.

Браць ня прыдзецца шмат,
Які пудзік другі,
Бо, як чула я, брат,
Шнур твой вельмі вузкі.

Мужык.

Міла рада твая,
Ясна пані Весна,
Дый, як сьвет пазнаў я,
Мне вядома яна.

Знаю я магазын,
Толькі з ім з году ў год
Адзін выхад, адзін:
Недарод, недарод.

Весна.

Бог с табой!—я іду
Падаць Лету наказ;
Адно скем: я ў гаду
Не бываю двух раз.

Адходзіць. Мужык злазе с пала, бярэ с калка хамут і дугу
выходзе с хаты. Сонцэ прыветліва заглянула ў ваконцэ.

V.

За сахою.

Поле. Неба яснае. У недалёкай зялёнай дуброве кукуе зязюлька
Мужык арэ. Конік, мазы і худы, што мінута прыстапаўліваецца
Над галавой аратага пяюць жаваранкі. Гасьцінцам прыбліжаецца
падарожны.

Араты (ходзячы за сахой).

Гайда, баразною,
Косю мой маленькі,
Гайда, за сахою,
Селянін худзенькі!

Гэткае раздолье
На усе староны!—
Выарэм мы поле
Ў скібіны, ў загоны.

Зерня ў полі зложым
Жменяй спрацаванай;
Зарунейся збожжэм,
Цьмяная паляна!

Пройдуць гэтта людзі,
Бедны і багаты,
Дзіўна, дзіўна будзе,
Што зрабіў араты?

Гайда баразною,
Косю мой маленькі!
Гайда за сахою,
Селянін худзенькі!

Падарожны (падбліжаючыся).

Гетак с песьняй, гэтак,
З верай і надзеяй

Кожын свой палетак
Хай арэ і сее!

Ці дошч залівае,
Ці вецер бушуе,
Птушка ані дбае,
Гнёзды ўе, будуе.

Не пытаў араты
Свайго шчасця, долі,
Што дадуць зерняты,
Кінутыя ў полі.

Гэтак с песняй, гэтак,
З верай і надзеяй
Кожын свой палетак
Абарэ, засее!

Араты (як бы сам да сябе).

Тупы штось нарогі,
Конь ісьці ня хочэ,
Млеюць рукі, ногі,
Пыл засыпаў вочы.

Ліха чуць старое—
Ломе косці, грудзі,
Жонка, як на тое,
С полуднем марудзе.

Гэй, спачыньма, кося!
Люльку закуру я,
Можэ праца посьле
Лепш памашыруе.

Падарожны (мінаючы аратага кланяецца).

Памажы вам, Божэ,
Сірацаваны браце!
Выараў прыгожа,—
Толькі засеваці.

Знаць жывеш шчасліва,
Маеш хату, поле...
Дзе-ж мой дом? дзе ніва?..
Доля-ж мая, доля!
(Ідзе далей).

Араты.

Ён ідзе і плачэ,
Я плачу нарою...
Эй ты, небарачэ,
А дзе шчасьце тое?..

Выпрагае кая; жонка ў спарышох прыносе полудзень.

VI.

Лета.

Поле. У далі кругом чарнеюцца лясы. На ўзьмежку, пад дзікай грушай, сядзіць задумаўшыся Мужык; напроці яго вёска, далей гасьцінец і двор, акружэны прысадамі і садамі. Налева залітая паводкай сенажаць; направа абсеяныя шнуры; ярыну усю пакрывае сьвірэпка, жыта напал з Гірсой і званцом пагэрсана градам. С усходу на небе падймаецца хмара — чуваць гром. К Мужыку падходзе Лета, трымаючы у вадняй рунэ серп, у другой касу.

Лета.

Што задумаўся так, Мужычок?
Варта глянуць крыху весялей!
На! касу, малаток і брусок,
І сярпок на! для жонкі тваёй!
Званцом шастае ўжо сенажаць,
Цецярэс жытцо і ячмень;
Час на гвалт і касіці, і жаць;
Не на тое настаў Пятроў дзень.

Час такі: ад зары да зары
Калі ўздумаеш сілы жалець,
Дачэкаешся гэткай пары,
Што прыпомне табе гэта клець,

Што прыпомнюць і дзеткі твае,
І скацінка прыпомне твая,
А Зіма-ж запяе, запяе,
Хоць памры—ні жыцця, ні пушцы!

Бяры-ж, на! што табе я даю;
Спадкі мне атказала Весна.
Ідзі працу зьбіраці сваю,
Сваё дзела даводзь да канца!

Мужык (водзючы блуднымі вачыма).

Што? куды ты мне кажэш ісьці,
Лета яснае, жаць і касіць?
Лёгка песьні такія вясці.
Але спробуй на дзеле пажыць.

Свой лажок я падчысьціў вясной;
Сеяў шнур;—у доўг даў магазын,—
Цяпер, глянь! луг знесен вадой,
Колас, глянь! ці ёсьць цэлы адзін!

Еў, ня еў, ці адзет, не адзет,
Да ўсяго я ахвотны ў людзей;
З маеі сілаю лічыцца сьвет,
Чым жэ, чым я на ніве сваёй?

Не ўзьнімаецца к працы рука:
Апрацівело горэ, жыццё.
Эх ты доля-беда мужыка,
Ой ты, Лета, ой Лета маё.

Лета.

І ня стыдна-ж табе рек вяком,
Хоць і дуж, як той дуб векавы,
Вясыці гутарку ўсё су плачом,
Ніжэй гнуцца павялай травы!

Нарэканьнем ня зможэш бяды,
Хоць дзень, ноч нарэкай, небарак:
Шчасьце ходзе гады-у-рады,
Абмінаючы вёску ўселяк.

Вось, як ведаеш, я ў цябе госьць,
Не драмі-ж, як пад лавой тапор,
Заработкі ў дварэ, чула, ёсьць,
Шнур збірай свой, ды жыва у двор!

Мужык.

Двор я знаю даўно, ой даўно!
З года ў год я там сіду ўсю ўпёк;
Калі-ж гляну, выходзе адно:
Пуста хата, сьвіронак і ток.

Вынімала мне паншчына дух,
Зжыў яе—думаў, воля дасць хлеб,
І ці зьвёў ці ня зьвёў той ланцуг,
Як за паншчынай, бедзен і сьлеп.

Лета.

І пасхаў жэ, братка ты мой...
Не вялікі, знаць, тодк выйдзе ў нас;
На! касу, серп—вакой хоць з бядой!
Іду Восені выслаць наказ.

Кідае касу і серп Мужыку над ногі і адходзе. Мужык вострэ касу, прабуе на ўзьмежку і мінаючы вёску ідзе у двор. Бура пачынаецца на добрае; блыскае маланка; што раз сільней грміць гром. Б'е пярун. Пасыпаўся дошч з градам.

VII.

Касьба і жніво.

Сенажаць і поле, што каля грушы. Гарачыня станць нязносная.
Мужык разхрыстаўшыся косе. Жонка у ваднэй кашулі жнець;
пры ей на казлах, абвешаных пасьцілкай, вісіць у начоўках
дзіцяня; двое меньшых поўзае ў сьлед за маткай.

Мужык (абціраючы пот рукавом).

Эх, труды, труды
Непазбытыя!
Эх, каса, каса,
Потам зьлітая!
І калі-ж с табой
Мы, сталёвая,
Здабываць пайдзём
Шчасьце новае?
Век зьвініш, сьвішчыш,
Атклепаная,
Век плыве сьлеза
Неўніманая.
Там гудзіц віхор,
Лес хістаецца;
Там пня касец,
Пацешаецца.
Эх, труды, труды
Непазбытыя!
Эх, каса, каса
Потам зьлітая!

Жонка (акручываючы нагу, параненую аржоньнем).

Не палі агнём
Гэтак, сонейко!

Не калі мне ног
Так, аржонейко!
Трудна сыіну гнуць
Спрацаваную,
Каласы зьбіраць
Паваляныя,
Дабрыцом-сыцяной
Не пахвалішся,
Кроў і пот ліеш,
Заліваешся.
Ўсюды Бог гасьціў
С сваёй ласкаю,
Толькі крыў, мінуў
Ніву хамскую.

Мужык,

Ўжо каса мая
Прытулілася:
Не бярэ сіўца,
Замарылася.
Паклепаць пайду
Там на межыцца
І брусом зьвяду,
Як належыцца.
Ды ў ход зноў пушчу
Пад песьню сьлёзную,
Хай зноў бачэ сьвет
Сілу грозную.

Жонка (выцягаваючы стрэмку с пальца)

Дзіцянё ў казлох
Адзываецца;
Пагляджу, пайду,
Як там маецца.

11411 102998

Ох, каб так широк
Свой счырыкалі!
Ўжо за пашу ў двор
Адбыць клікалі.

Мужык і жонка (разам).

І жыцьцё-ж, жыцьцё
Безпрасветнае!
Ці ня лепей ты
Апраметная!

Мужык садзіцца клепаць касу, а жонка ідзе к казлом і корме
грудзёй дзіцянё.

VIII.

Восень.

Досьвітак. Ток. Бледна курыцца на сыяне газоўка. Мужык
малоце. Цяп гудзіць. Яму глуха заводзючы падцінае вецер.
Дзьверы атчыняюцца, уходзе Восень. У вадзіў руцэ трымае
пук уселякіх павялых зёлак, у другой пусты мех.

Восень.

Я усюдах хадзіла,
Я усюдах была,
Як дзе што урадзіла,
Я рахунак вела.
І к табе во зайшлася
Паглядзець, запытаць,
Як ты жыў, як спраўляўся,
Што відаць, што чуваць?

Весна, Лега блудзілі
Па ўсей чыста зямлі;
Ці-ж па роўна дзялілі,
Роўна ўроду няслі?

Цябе с краю да краю
Было ўсюды ўдаволь;
Даказаў дзіваў, знаю,
Твой і пот, і мазоль.

Дык як с кормам? як жыта?
Двор то мае, чым жыць:
Сенам пуны набіта,
З дабром ток аж трашчыць.

Мужык.

Восень, ясная пані,
Глянц! я лгаць не хачу—
Да паўзімкі не стане,
Як лічу, не лічу.

Німа штосьці ўмалоту,
Ды і што малаціць?
Конкі дэве акалоту,
Грэчкі з возік ляжыць.

С конку яркі, ячменю,
Трохі сена, аўса...
Вот і хлеб, і насенне,
І за труд плата ўся!

Пры стане-ж сядзе спора
Спажываці дары:
Жонка, дзетак сямёра,
Ды татуля стары.

Восень.

Праўду вашэць гамоне:
Бог ня вельмі ўспамог,
Але ты не сягоння
Так устаў, так і лёг.

Вось і сёлета трэба
Дацягнуць да канца,
Прыкупі с пудзік хлеба,
Дапажыч з воз сенца,

Пудзік хлеба з мякіна!
Груцы, бобу крыху,
Якой бульбы асыміну—
Ці-ж ня дось мужыку?

Мужык.

Ну і рада, ой рада!
Дакупіць, дакупіць!...
Дзе-ж капейка у «гада»?
Дзе яго скарб ляжыць?
На насенне, на страву
Трос вясной кіпанёй,
Летам штраф за «патраву»;
Воласць не за гарой.

Восень.

Як гляджу, ўсё наладжу
Недастаткі адны,
Будзь здарсё! я адходжу
Да суседкі Зімы.

Выходзе. На дварэ вечер вые што раз сільней. Каплі сьцюдзёнага дожджу шлёпаюць аб гнілыя сьцены. Мужык набірае у рэзыгіні вязку саломы—і йдзе даваць скаціне. Дзёверы са скрыпам зачыняюцца.

ІХ.

Сьвята.

Хата што і вясной. На стале ляжыць стус грычаных бліноў. На палку ляжыць двое хворых дзяцей; другіе босыя і ў вадных кашулёнках поўзаюць каля маткі па хаце. На печы крэкчэ бацька стары. Мужык сядзіць на лаве і пад нос мармочэ.

Мужык.

Ну, ламака, ну, хамула!
Ці-ж стагнаць ня годзе?

Што мінуло, то мінуло,
Болей не прыходзе.
Пёкса, пёкса вясну, лета,
Аж толькі дзяржыся,
А цяпер спачынь за гэта,
Дый павесяліся.
Трохі жонка хваравіта,
Трохі хворы дзеці,
Вышй чарку! ну і квіта!
На што там глядзецц?
Юрку варта-бы да школы,
З гора, пасылаці;
Ня шлі: будзе як ты голы,
Хай сядзіць у хаці!..
Насье трэба чэравікі,
Кажушок Сымонку,
Ну, на гэта час вялікі..
Пара-ж і ў карчомку!

Жонка.

Што ты там бурчыш над носам?
Скрабеш каля вуха?
І ўдаеш паглёдам косым
Вялікага зуха?
«Пагуляці... да карчомкі...»
Вот так малайчына!
А дзе лапіі ў тваёй жонкі?
Дзе дровы, лучына?
Трэба новае карыта,
Каптан Зосі трэба,
Просіць хвэльчэра Мікіта,
Ўжо ня есьць і хлеба.
Не табе спачыць, хамуле,
Не табе сьпеваці,
Не да сьмеху, не да гуляў,
Калі беда ў хапе.

Стараста. (Уходзе трохі падніўшы з нейкай смешнай важнасьцяй і строгасьцяй).

Вось і трапіў к вам нарэшце...

Ну рыхтуйся, братка!

Кішанёй мусіш патрэсьці:

Трэба нам падаткаў.

Трэба чыну, трэба «пені»,

Быў прыказ с павету,

Каб за тыдзень непраменьне

Ўнесці дробязь гэту.

Дык спраўляйся-ж, і то лоўка!

Бо ня жыць і ў хатцэ,

І з апраткай, і з кароўкай

Прыдзеца расстаца.

Магазыньнік. (Уходзе такжэ п'янаваты).

Пахвалёны вам, суседзе!

Як дуж, як здароўе?

Ужо і зімка да нас едзе—

За даўгом прышоў я.

Аўса бочку, цвёрць ячменю,

Са дзьве цвёрці жыта

Аддаць мусіш непраменьне,

Тады будзе квіта.

М у ж ы к.

Ну і што? і больш нічога!?

І дакуль так будзе?

Ані сэрца, ані Бога...

Ну жыцьцё, ну людзі!

Хватае за шапку і уцекае са сваёй хаты. Жонка ўцірае хусткай сьлёзы. Стараста і магазыньнік высовываюцца на двор.

Х.

З і м а.

Лес. У нізу на дзерэвах вісіць кругом шэрэнь. Мужык у пала-
таным кажуху, у лямцовай шапцэ станць на калені ў сынгі і
сячэ таўстую хвойку. Здаля прыбліжаецца Зіма. У яе: у ваднэй
руцэ кавадла і молат, у другой жмут жалезных путаў. Як ідзе,
молат ударае аб кавадла, а лашугі бразгаюць.

З і м а.

Як жыў, як дуж, як маешся?
Ці жыці не дакучыла?
Усюдах я шатаюся,
І да цябе во лучыла.

Кандалікамі звонючы,
Іду к табе—ўсесільная,
На долю тваю помнючы,
Іду к табе—магільная.

Над цэлай, над старонкаю
Я паняй разгасьцілася;
Мой сынег ляжыць пялёнкаю,
Ў мой лёд рэка накрылася.

Гуляю я з марозамі,
Гуляю я са стужамі,
Сьмяюся я над сьлёзамі,
І ўсіх, і ўсё я дужаю.

Кінь выгляд акалелага,
Прысядзь во на калодаццэ!
Кранчэй ты сьвета цэлага,
Ну што? каб нам паходацца?

М у ж ы к.

Ой Зімка, пані ясная!
Не варта наругаціся.
Прытыкі кінь напрасныя:
С кім тут за плечы браціся?

Я з сілаю разлучэны:
Ў палях, лугах загінута...
Неўдачамі замучэны,
Пацехамяі пакінуты.

Рукою чуць пакратаю,
Ня муч жэ абарванага!
Пад футры йдзі багатыя,
Ў палацы мураваныя!

Семья мая галодная,
Хаціна мая хіліцца.
Ідзі, Зіма нягодная!
Ня дуж с табою сіліцца.

З і м а.

Не дам ніколі веры я
Тваёй брахні апьянчэнай,
Што горэ цябе мерае,
Што сьлёзамі ты няньчэны.

Каму-ж тут хвойкі валюцца
Рукою мазалістою?
І шуркі каму стаўлюцца
На пасеку, на чыстую.

Ці-ж хата с хвойкі зваленай
Ня грэта, не пастаўлена?
Ці-ж пасека ня сеяна,
Сахой тваёй абнесена?

Мужык.

Туды ў краі далёкіе,
Як дні мінуць кароткіе
Сасоначкі высокіе
Плывуць ракой—паводкаю.

Гасьцінцамі, дарогамі
У горад шуркі цягнуцца,
Не за маймі парогамі
Скарб пасечны хаваецца.

Зіма.

Табе жыцьцё, значь, сыцеліцца,
Як бы сама нуда тая;
Пацілю ў дабаў мяцеліцу,
Нехай з бядой разсватае.

Адходзіць. Пачынаецца мяцеліца. Цямнее. Хвойка падсечаная
с трэскам і грукам валіцца і забівае мужыка. Стада згаладалых
ваўкоў прыбліжаецца к нябошчыку. Лес стогне.

XI.

Хаутуры.

Хата. Напроць дзівераў у белай дамавіне ляжыць Мужык. Ста-
ляр раскідае палок, бярэ доскі з яго і робе века к дамавіне.
За сталом суседзі пяюць па нябошчыку. Жонка галосе і пры-
гаварывае. Дзеці хліпочуць. Стары бацька, крэкчучы, злазе с
печы. Мяцеліца шуміць. У коміне жаласліва вые вецер.

Жонка.

А мой ты сакалочэк!
А мой ты каралёчэк!
Ляжыш не ўстанеш болей...
О доля-ж мая, доля!

Без часу смерць-магіла
Жыцьцё тваё згасіла;
Ў нешчасную гадзіну
Сіротачак пакінуў.

Сіроткі ўсе малыя,
І есць не маюць тые,
І дроў німа палена,
І ў пуні німа сена.

Як жыў, як ты сьвет бачыў,
Усё-ж было іначэй,
Ці ў поле ты... ці ў людзі...
Што з вамі цяпер будзе?

На што на сьвет раджацца,
Хто мае з ім разстацца,
І горкі жаль кідаці
Ўдаве, бацьком, дзіцяці.

Бацька (уцераючы неўзнак сьлёзы).

Дзяржыць беда старога,
Хаваюць маладога;
Забрала дамавіна
Не бацьку, але сына.

Ня места мне у хаце:
Ня дуж я працаваці;
Пры кім дажыць тут веку
Нешчаснаму калеку?

Вазьму я хіба ўнука,
Ці ў сьвет ісьці навука?—
Пайдзём ад хат да хаты,
І к бедным, і к багатым.

Зьбірай, стары, хатомкі,
І эрыўкі, і атопкі;

І жыва с хаты роднай
На сівер на нязводны!

Выцягівае з-за печы лахманы і атопкі.

Сталяр (кончыўшы века да труны).

Як згаварыці слова,
І века ўжо гатова.
Закрыць дамоўку можна,
Падходзь прашчацца кожны.

Падходзь чужы і хатні
Заглянуць раз астатні
Вось на таго, што дзетак
Без часу кінуў гэтак.

Ня кепскім быў суседам:
Шоў прадзедаўскім сьледам,
Ня крыўдзючы нікога;
Цярпеў сам крыўдаў многа.

Меньшы сыноч (цалуючы нябошчыка руку — да
маткі):

Чаму, скажы, матуля,
Прыбраны так татуля
Ляжыць у гэтай скрыні
Такі халодны, сіні!

Большы сыноч.

Ня лезь ты без патрэбы:
Душа ўжо таткі ў небе.
Не ўстане і на лета;
Памёр ён, значэ, гэта.

Дзеці атступаюцца; падходзяць прашчацца другіе. Сталяр забівае векам дамоўку. Суседзі бяруць нябошчыка на плечы выносяць с хаты.

Хор.

Рай сьветлы безканечны
На судзе астатэчным
Дай, Божэ, ўсім загнаным,
На векі векаў. Амэн!

Жонка і дзеці галосюць. Бацька, абвешаны торбамі, забірае ўнука і ідзе ў сьвет. Хата астаецца пустая. Чутны званы. Выюць сабакі.

XII.

На магілках.

Цёмная ноч перад Узьвіжэньнем. Магілкі. Лётаюць совы і кажаны. На паваленым крыжы сядзіць цень Мужыка.

Цень Мужыка.

Што насып размыло жвіровы?
Што спаць мне ў зямлі не дае?
Чаго кажаны тут і совы
Зьяцелісь на косьці мае?
Проч, гадзіны, сліўні, рапухі!
Хоць зьгіньце ў праметнай на дне.
Благіе і добрыя духі
Прыбліжцеся жыва ка мне.
Так спаць не ахвота век цэлы;
Мне хочэцца ведаць, пачуць,
Што чутна на сьвеце на белым?
Патомкі мае як живуць?
Ці досіць ім хлеба да хлеба,
Як добра ім плаціць земля?
Ці ласкі ад сьвету, ад неба
Не маюць, як некалі я?
Ці песьні пяюць, ці як мухі
Ў цянётах гніюць павука?

І ўсё гаварыце мне, духі,
Што зроблена для мужыка.

Зьлетаюцца тые-ж самыя духі, што пры хрэсьбінах. Верцюцца
каля Мужыка і папераменна пяюць:

Беда.

Мы скажэм табе ўсё з ахвотай,
Па сьмерці тваёй што зайшло:
Ня зломлены к шчасыцю вароты,
Сьлязы не ўбыло,—прыбыло.

Голад.

Усьмехаюцца пусткай папары,
Урода ня йдзе, як не йшла.
Па небе за хмараю хмара
Плыве і плыве, як плыла.

Холад.

Хаціна згнівае у плесьні,
Хаўтурны ня зводзіцца звон,
Пад дзікія ветравы песьні
Пракляцця разносіцца стон.

Хорам.

Завалены сьцежкі к прасьвету
Крыжамі безчасных магіл,
А брат твой, мужык, без прывету
Ва ўсім гэтым чахне бяз сіл.

Доля.

Табе яшчэ ведаць цікава,
Што стала с сынамі тваймі?
З усякай вялося им славай,
Усяк им жылося з людзьмі.

Адзін, як і ты, шнур пахае,
Карчомкай душу весяліць,

Другога чужына змагае,
А варта пры трэцым стаіць.
Чацьвёрты у здэку загінуў
За праўду, за крыўду сваю,
Руку атсек пяты машынай,
І торбаю корме сямью.

Жыццё.

Ну што? як старонка, як дзеткі,
Як што між людзьмі, ці зьвярмі?
Я лоўка разставіло сеткі!
Папробуй, расплутай вазьмі!
Я сілам цямырным у рукі
Непраўд пустазелье дало,
Хай сеюць зьнішчэньне і мукі
Хай корчэ ўсіх змога і зло.

Цень Мужыка.

Ня міла мне слухаць, ня міла
З зямлі маеі гэткі прывет.
Раскрыйся нанова магіла:
Страшней цябе людзі і сьвет.

Магіла раскрываецца. Чутна запаяў недзе пяхух. Духі разлетаюцца. Нікне цень мужыка. Перагуківаюцца з зайцамі совы. У паветры лапочуць крыльямі кажаны і начніцы.

Бароўцы, 1908 г. 22 Серпня.